

12. Николаев В.А. Концепция агроландшафта// Вестник МГУ. Серия 5. – География. 1987, № 2. – С. 22-27.
13. Чупахин В.М. Основы ландшафта. – М.: Агропромиздат, 1987. – 168 с.
14. Швец Г.И. Контурное земледелие. – Одесса: Маяк, 1985. – 55 с.
15. Швец Г.И. Концепция природно-хозяйственных территориальных систем и вопросы рационального природопользования// География и природные ресурсы. – М.: Сельхозгиз, 1987, № 4. – С. 30-38.
16. Шищенко П.Г. Геоэкологическое обоснование норм нагрузок на ландшафты в землеустроительном и мелиоративном проектировании// Нормирование антропогенных нагрузок: Тез. докл. Всес. конф. "Устойчивость и изменчивость геосистем как научная основа нормирования антропогенных нагрузок". – М.: Сельхозгиз, 1988. – С. 46-49.
17. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география. – К.: Высш. шк., 1982. – 192 с.
18. ГОСТ 17.8.1.02-88 (СТ СЭВ 6005-87). Ландшафты. – М. Госкомстандарт СССР. – 7 с.
19. Юхновський В.Ю. Лісоаграрні ландшафти рівнинної України: оптимізація, нормативи, екологічні аспекти. – К.: Інститут аграрної економіки, 2003. – 273 с.
20. Можейко Г.А. Лесоаграрные ландшафты южной и сухой степи Украины. – Харьков: ООО "Эней", 2000. – 312 с.
21. Агролесомелиоративная наука в XX веке/ А.Н. Каштанов, Е.С. Павловский, К.Н. Кулик, И.П. Свинцов и др. – Волгоград: изд. ВНИАЛМИ, 2001. – 366 с.
22. Абакумов В.А. Иерархичность организации биосферы// Методологические аспекты биосферы. – М.: Наука, 1975. – 159 с.
23. Павловский Е.С. Концепция современной агролесомелиорации. – Вологоград: изд. ВНИАЛМИ, 1992. – 38 с.
24. Агролесомелиоративное адаптивно-ландшафтное обустройство водосборов/ Кочетов И.С., Барабанов А.Т., Гаршинев Е.А. и др. – Волгоград: изд. ВНИАЛМИ, 1999. – 84 с.
25. Агролесомелиорация/ Под ред. проф. Н.И. Суса/. – М.: Сельхозгиз, 1959. – 503 с.
26. Гольцберг И.А. Метеорологическая эффективность продуваемых лесных полос разной конструкции// Труды ГГО. – Л.: ГГО. – 1957, вып. 44. – С. 123-128.
27. Львович М.И. Гидрометеорологическое действие лесных полос и принципы их размещения на полях колхозов и совхозов// Труды ГГО. – Л.: ГГО. – 1950, вып. 23. – С. 44-50.
28. Константинов А.Р. Погода, почва и урожай озимой пшеницы. – Л.: Гидрометеориздат, 1978. – 263 с.
29. Матеріали міжнародної конференції "Наукові основи раціонального використання земель, виведених з обробітку". – Чабани, 11-13 червня 2002 року. – К.: Фітосоціо-центр, 2003. – 212 с.

УДК 630*624:338.24021.8(477)

Асист. О.Ю. Галкін – УкрДЛТУ

УПРАВЛІННЯ ЛІСОВИМ СЕКТОРОМ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН

Висвітлено історичний аспект реформування управління лісовим сектором України. Запропоновано основні напрями інституційного будівництва лісового сектора економіки.

Ключові слова: інституційна теорія; реформування управління; лісова політика.

Assyst. O.Y. Halkin – USUFWT

Ukraine forest sector governance in institutional changes context

The historical aspect of forest sector of Ukraine governance reforming is described in the paper. Basic directions of institutional construction of forest sector are proposed.

Keywords: institutional theory; governance reforming; forest policy.

Багаточисельні проблеми управління лісовим господарством України зумовлені трансформацією економічної системи – її переходом на ринкові

відносини. Це довготривалий процес, що вимагає комплексного підходу до вирішення питань державного управління в галузі охорони, відтворення і використання лісових ресурсів. Необхідність цього процесу практично ніким не ставиться під сумнів. Різниця полягає лише в уявленнях про те, як саме здійснювати реформування.

Отже, в умовах економічної кризи, що переживає наша країна, і пошуку ефективних шляхів виходу з неї життєво необхідним стає органічне поєднання сучасної економічної думки з тими реальними перехідними процесами, які відбуваються на шляху до ринкової системи господарювання.

Сучасна інституційна теорія, що вивчає перехідні економічні системи, може бути цікава не тільки своїми загальними ідеями й підходами – їй є що сказати і з приводу реальних інституційних розгалужень, що відкриваються перед перехідними суспільствами. Варто зазначити, що розуміє під інститутами сучасний інституційний аналіз. Найбільшого поширення в економічній літературі набуло трактування інститутів нобелівським лауреатом 1993 року Дугласом Нортом.

Інститути – це розроблені людьми *формальні* (закони, конституції) і *неформальні* (договори і добровільно прийняті кодекси поведінки) обмеження, а також *фактори примусу*, що структурують їх взаємодію [1]. Процес системної трансформації та створення ефективних ринкових інститутів включає безліч різноманітних елементів, ключовими серед яких є [2]:

- зміцнення законодавчої і нормативної бази реформ;
- зміна регулювальної ролі держави і консолідація державної влади;
- реструктуризація підприємств і формування ефективного власника;
- створення нової фінансово-кредитної системи і каналів для інвестицій;
- побудова розгалуженої ринкової інфраструктури;
- розвиток культури ділових відносин і зміцнення довіри між господарськими агентами;
- реформування трудових відносин і створення систем соціального захисту працівників.

Означене вище коло питань реформування економічної системи України є характерним і для лісового господарства, загальним напрямком реформ якого є відокремлення державних повноважень і господарських функцій. Для глибшого розуміння динаміки трансформаційних процесів необхідно розглянути реформи в історичному контексті, – це дасть нам можливість проаналізувати хід подій в період реформ і більш обґрунтовано визначити реальні перспективи розвитку лісового господарства.

Для *першого етапу* реформ (1985-1991 рр.) характерними є політична лібералізація, деконструкція радянської політичної та ідеологічної системи. Перетворення в економіці в цей період відбувались спонтанно. В результаті реорганізації функції держави щодо управління лісовим господарством та лісовою промисловістю на території СРСР здійснювали Міністерство лісового господарства та Міністерство лісової промисловості. Наукові дискусії того часу точилися навколо госпрозрахункових відносин – якою повинна бути нормативна база для впровадження госпрозрахунку в практику лісогосподарювання, та на яких принципах він повинен базуватись [3].

На *другому етапі* (1992-1998 рр.) проводилися економічна лібералізація і деконструкція радянської економічної системи. На його початку багато що представлялося в більш оптимістичному світлі. Так, надмірні права місцевого самоврядування, непродумана приватизація крупних деревообробних комбінатів, незбалансована цінова політика часто давали непередбачені негативні результати. До них можна віднести такі:

- відсутність на початковому етапі власного лісового законодавства;
- зупинка крупних деревообробних підприємств;
- різке звуження внутрішнього ринку деревини;
- недостатні потужності по випуску лісової і лісозаготівельної техніки.

Етап завершився в серпні – вересні 1998 року жорстокою економічною кризою, до якої додалися політичні пертурбації як неминуче слідство радикального погіршення ситуації в економіці.

Третій етап (1998-2004 рр.) характеризується фінансово-економічними проблемами, що обумовлені глибокими структурними невідповідностями. Хоча в основних сегментах української економіки і затвердились нові "правила гри" (формальні обмеження) – говорити про завершення перехідної кризи, а разом з нею і реформування лісового господарства, було б передчасно, – адже не кожен інститут перетворюється на діючий одразу, як тільки відбулося його формальне затвердження.

Сучасна інституційна теорія стверджує, що справа не тільки і не стільки у встановленні різних за якістю і внутрішньою узгодженістю "правил гри" (хоча значення цього фактора не можна недооцінювати), скільки в здатності забезпечувати виконання цих правил за допомогою ефективних дисциплінуючих механізмів [4]. На жаль, проблеми що постали перед лісовим господарством після здобуття Україною незалежності не втратили своєї актуальності. Серед них основними є такі:

- неефективність лісового законодавства (не зважаючи на цілу низку прийнятих законів і нормативних актів, структурних зрушень в лісоуправлінні так і не відбулось – воно й надалі ведеться на основі застарілих командно-адміністративних принципів, що гальмують розвиток ринкових відносин та не стимулюють раціональне лісокористування);
- монополія державної власності на ліси і лісові землі (економісти, які досліджують права власності, приділяють велику увагу визначенню меж прав ринкових агентів, оскільки вони керують як ефективною використання ресурсу в економіці, так і розподілом прибутку. Вони вважають, що повне право власності, визначене належним чином за всіма факторами виробництва, забезпечить максимально можливу ефективність виробництва за допомогою ринкових механізмів [5]);
- структура управління лісами, де суб'єкти господарської діяльності (державні об'єднання, обласні управління лісовим господарством та підпорядковані їм держлісгоспи) продовжують виконувати не властиві їм функції виконавчої влади [6];
- рішення про надання лісового фонду в користування приймаються учасниками лісових відносин, які не є безперечними власниками лісового фонду, при відсутності реальної конкуренції;
- недостатнє бюджетне фінансування лісогосподарських робіт, низька прибутковість лісокористування.

Таким чином названі вище елементи системи лісоуправління і повинні стати першочерговими об'єктами економічних і структурних реформ в Україні.

Четвертий етап повинен стати етапом інституційного будівництва, основою якого повинна бути національна лісова політика, яка б взяла на себе такі зобов'язання:

- розробку різноманітних форм володіння і користування лісами та лісовими землями на основі чіткої специфікації прав власності;
- приведення організаційно-правової бази (формальних інститутів) до загальноприйнятих в розвинених країнах норм – коли вони набувають фіксованого виразу, володіють механізмами захисту, їх дія носить автоматичний характер;
- пошук ефективних інституційних моделей, в яких державні повноваження відокремлені від господарських функцій та розвиток ринкових відносин стимулює раціональне лісокористування.

В цілому процес реформування лісоуправління України повинен включати наступні етапи:

- злам існуючого інституційного каркасу;
- формування і затвердження нових формальних обмежень;
- та нормалізація інституційного простору.

Для успішного здійснення процесів перетворень, результатом яких повинно стати формування міцного інституційного фундаменту, необхідно, щоб в їх основі лежав всесторонній аналіз і розробка різних варіантів реформ.

Література

1. North D.C. Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge University Press, 1990.
2. Полтерович В.М. На пути к новой теории реформ. – М.: ЦЭМИ РАН, 1999.
3. Петров А.П. и др. Экономические основы организации хозяйственного расчета в лесном хозяйстве. Учебное пособие. Пушкино, ВИПКЛХ, 1990.
4. Капелюшников Р.И. Где начало того конца? (к вопросу об окончании переходного периода в России)// Вопросы экономики, 2001, № 1.
5. Pearce P. Introduction to Forestry Economics. – Vancouver: University of British Columbia Press, 1995. – 226 p.
6. Лісовий кодекс України. – Львів. – 1995. – 33 с.

УДК 330.15:630:334

Аспір. С.І. Піхур¹ – Інститут регіональних досліджень НАН України

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В ЛІСОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Проведено аналіз здійснення підприємницької діяльності в лісовому господарстві, правовий стан підприємств лісового господарства, розглядаються шляхи покращення діяльності підприємств та вносяться пропозиції щодо можливих змін у структурі управління лісовим господарством.

Ключові слова: підприємницька діяльність, лісові ресурси, лісова галузь, приватизація лісу

¹ начальник відділу "ІСТ – Захід"